

გაზეთის ფასი:

კრთის წლისა	— 6 მ. კაპ.	5 მან. კაპ.
ნასკურის წლისა	3 „ „	2 „ 50
სამას თვისა	— 1 „ 75	1 „ 50
კრთის თვისა	— „ „ 60	„ „ 50
ცალკე ნომრისა	— „ „ 12	„ „ 10

განცხადებანი, «დროებსა» დასაბუჯად, მიიღება სსჯა და სსჯა ენებზე. ფასი განცხადებისა: წვეულებრივის ასაკებით, სტრიქონზე 4 კაპ. და ასო-მთავრულებით—ასოზე 1/4 კაპ.

სედი-მეწერა

მიიღება თფილი სი: «დროების» წყ. დაქვის კანტონში (გ. წყნეთის. და ამს. სტამბაში, ბეჭდვის სასახლეში).
ქუთაისში: გარსნიკ ქაჯაძის დასახ. შვილთა (სასულიერო სასწავლებელში).
გარეშე მცხოვრებთა შედეგად ადრებით უნდა გამოვსავინოთ მოთხოვნები:
Въ Тифлисе. Въ конторы редакціи газетъ ВРЕМЯ, при типографіи П. Церетели.

გამოდის კვირაში ერთხელ, ზარსკეობით.

საქართველო და საქართველო გაზეთი წელიწადი მერვე

შინადაცხადება:

საქართველო: კაპიტალის შემოსავალი. — წერილი ამბობს. — «დროებს» კორექტორები: სანკრედიტო. — წერილი ამბობს. — რუსეთი: წერილი ამბობს. — რუსეთი: საფრანგეთი — ზარბაზნაძე — («დროებს» კორექტორები). — შვილთა — ციურისა. — («დროებს» კორექტორები). — სანკრედიტო. — მთავარი, მეთერთმეტე და მეთორმეტე წიგნი — ს. მ. — ს.

საქართველო

კაპიტალის შემოსავალი

წარსულს «დროების» ნომერში ვინაობით მკითხველს მართლაც რომ სასიამოვნო ამბობს, რომელიც მდგომარეობს იმაში, რომ აუთუწმინდესი სინოდი საქართველოს ეპისკოპოსისა და იმერეთის ეპისკოპოსის შუამდგომლობაზე დათანხმებულა და გადაწყვიტება, რომ იმერეთის, სამეგრელოს, გურიისა და აფხაზეთის ეპარქიებისათვის ქ. ქუთაისში სასულიერო სემინარია გაიხსნასო. ეს ამბავი თავდაპირველად «მოსკოვის უწყებებში» იყო დაბეჭდილი და მერე აქედამ სხვა რუსულ გაზეთებშიც გადაბეჭდეს. მაშინდამე ჩვენ დარწმუნებით შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ ქუთაისის უბერძნის სამღვდლოებას თავის შეიღობის

აღსარდელად სემინარიის გახსნის უფლება მიეცა. მაგრამ ეს უფლება მარტო ფუძე უფლებად დარჩება დასავლეთი საქართველოს სამღვდლოებასათვის, თუ ესლავი არ შეუდგა ამ სემინარიის გასამართლად ღონისძიების მოპოვებასა და თადარიგს. რაიცა შეეცება ამ ღონისძიებას, ჩვენ ვიცით მხოლოდ, რომ მარტო იმერეთის სამღვდლოებაში იქნება ყოველ წლებში 13, 000 მანეთის შემოტანა მომავალი სემინარიისათვის და ამას გარდა პატივცემულმა იმერეთის ეპისკოპოსმა შესწირა ამ თავითვე 1000 მან. და ყოველ წლებით ას-ასი მანეთის შესწირავს დაპირდა. ჩვენ არ ვიცით, სამეგრელოს სამღვდლოებაში მიიღო ამ საქმეში რამე მონაწილეობა, თუ არა. თუ სამეგრელოს ეპარქიისა ჯერ ამ საზოგადო საქმეში არაფერი გადაწყვიტებდა არ გამოუცხადებია, ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ, როდესაც გამოაცხადებს, ეს მისი გადაწყვიტება ისეთი უგუნური და თავის თავისათვის საზიანო არ იქნება, როგორც გურიის სამღვდლოების გადაწყვიტება არის... ჩვენ თითქმის გვიკირს იმ ამბავის დაჯერება, რომელსაც ჩვენი პატივცემული კორექტორი გვეწერდა ოზურგეთიდან *). მართლაც ძნელად დასაჯერებელია, რომ გუ

*) იხილეთ ამ წლის «დროებსა» № 11

რამ, რომელიც ასეთი ცოცხალი, ნიჭიერი და სწავლის მოსურნე ქვეყანაა, რომ ამ ქვეყანამ ისეთი ჯიუტი უმეცრება და თავის სარგებლობის გაუგებლობა გამოიჩინოს, რომ არ მიიღოს მონაწილეობა ქუთაისის სასულიერო სემინარიის გახსნაში. კიდევ უფრო ძნელად დასაჯერებელი ის არის, რომ მთელი გურიის სამღვდლოების თამაში ერთს ვინაა მღვდელს შეეძლოს იმ რიგით, როგორც ჩვენი კორექტორი იწერება. თითქმის დარწმუნებული ვართ, რომ ამ გურიის სამღვდლოების უარისთქმას იმ დროს სხვა რამე დროებითი საფუძველი ჰქონდა, და შეუძლებელია თუ არა სემინარიისათვის ღონისძიების მოკრებას, უეჭველია, ისინიც მიიღებენ თავის მხრივ ამ საქმეში მონაწილეობას. იმას არას დროს არ დაეჯერებთ, რომ იმერეთის, სამეგრელოს და აფხაზეთის სამღვდლოებაში შემოიტანოს ამ საქმისათვის თავის ზედმეტი სხევალი და გურიის სამღვდლოება კი განზე გადადეს. რომელი თავის გასამართლებელი საბუთი ექმნებათ იმათ მაშინ? ჩვენის აზრით, მხოლოდ ერთი: სიღარიბე. მაგრამ განა ამით შეუძლიანთ გურიის მღვდლებს თავის გამართლება? განა იმერეთის, სამეგრელოსა და აფხაზეთის სამღვდლოება ამჟამად სიღარიბესა და გაჭირვებულ მდგომარეობაში არ არიან ჩაცვიფრულნი?!

ამას წინათაც ვსთქვით და ესლავი ვიმეორებთ, რომ სემინარიის გახსნას დასავლეთი საქართველოს კეთილდღეობისათვის დიდი და სასიკეთო მნიშვნელობა ექნება; იმას ექნება თითქმის უფრო მომეტებული მნიშვნელობა, ვიდრემ სხვა საშუალო სასწავლებლებს, ვიდრემ გიმნაზიას. ჩვენს საშუალო სასწავლებლებში, ჩვენს გიმნაზიებში, როგორც ყველამ იცის, მომეტებული ნაწილი მოსწავლეებისათვის თვალაზნაურებისა, ეპარქიისა და საზოგადოთ უფრო შეძლებული ხალხის შეიღობა იზრდება, ე.ი. ისეთი ყმაწვილები, რომელნიც ბავშვობიდან ხშირათ განვითარებულნი და შრომის შეუწყველნი არიან. შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ ამათ სწავლისაგან ჩვენი ქვეყანა მაგდენს ხეირს ვერასოდეს ვერ ნახავს, რადგან განვითარებულ ყმაწვილს როგორც საზოგადოთ შრომა, ისე არც სწავლისათვის რიგინი შრომა არ შეუძლია. სემინარია კი ამ მხრით სულ განსხვავებულ მდგომარეობაში იქნება. იქ მოიყრის თავს ისეთი ხალხი, რომელიც ბავშვობიდანვე მიჩვეულია შრომას; იქ მოიყრის თავს ისეთი ყმაწვილები, რომელნიც ხალხში, ნამდვილ ხალხში არიან აღზრდილნი და რომელთაც ამის გამო კარგათ ეცოდინებათ ამ ხალხის საქმეობა და მოთხოვნისა. ამ ჩემი სიტყვებიდან არაინ კის არ გამოიყვანოს, სწავლისათვის სიღარიბეა საქმირო. მე სრულიად

ბიბლიოგრაფია

«გაზეთი» — მთავარი, მეთერთმეტე და მეთორმეტე წიგნი. თფილისი, თბილისი, 1873 წ. (დასასრული)

ესლა ორიოდ სიტყვა უნდა ვსთქვათ იმ არს სტატიაზე, რომელიც «კრებულის» უკანასკნელი წიგნების მეორე ნაწილს შეადგენს. ორი სტატია არის: უფ. გ. წერეთლის ფელტონი — «ამ დროის ვითარება» და ნ. ანდელის კრიტიკული სტატია — «ჩვენი მწერლობა». თავი რომ არ მოგებზრებინა ჩვენთვის ჩვენს ლიტერატურაში ხშირათ ამ აზრის გამეორება, ვიტყვით, რომ ესლანდელი ჩვენი საზოგადო ცხოვრება ძალიან ცოტა მასალას მოგვს სხვა და სხვა «მომოხილებისა» და ვითარებების» მწერლებს. ჩვენი მწერლები ძალიან ხშირათ ვაიგონებთ ისეთს კითხვას, რომელიც სხვა უფრო განათლებულ მწერებში არასოდეს არ მოუფა მწერალს თავის «რაზედ ვწეროთ, ვიზედ ვწეროთ და რა ვსწეროთ?» სხვა ქვეყნებში სწავრა და საზოგადოება მასლებს მწერლებსა თვითონ მოგადობდა აძლევს და იმათ მოსალაპარაკებელი საგნების მოსაძებნელათ ბევრი თა-

ვის მტრევა არ სჭირდებათ: ათასი კითხვებიც ცხოვრებაში აღძრული და თამამათ შეუძლია იმათზე ილაპარაკოს, თუ რამე აქვს სათქმელი. მართალია, სალაპარაკო საგნები ჩვენშიც საკმაოა; მაგრამ აქ სხვა მიზეზიც ამბროლებს მწერალს: ვაი თუ საზოგადოება, იმ დროს, ვერ ჰპოვებდეს ინტერესს იმ საგანში! ამანართან დარჩენილი მხოლოდ ბანკები, განათლება, ქვა-ნახშირი და სხვა ამგვარი საგნები, და მუდამ დღეს ამათვე ვლაპარაკობთ ასე; რომ, მგონი, მკითხველს თავიც მოეპებზრეთ. აი, ეს სალაპარაკო მასალების ნაკლებობა და სიმცირე «კრებულის» უკანასკნელ ფელტონსაც დასჩენია: «ამ დროის ვითარებაში» უფ. გ. წერეთელი თავის საუბარს მკითხველთან ქვეანშირით იწყებს, ბანკებითაგრძელებს და შემდეგ ქალების განათლებით ასრულებს. მაგრამ ნუ გამოუდგებით იმას, თუ ვინ «რაზე» ლაპარაკობს; რასასვირეგელია, სალაპარაკო საგნის ამოჩვენება მწერლობაში დიდი მნიშვნელობა აქვს; მაგრამ რაზედაც უნდა ლაპარაკობდეს და სწერდეს ის, ყოველთვის შეუძლია მკითხველის დაკმაყოფილება, თუ კი ამ თავის ამოჩვენებულ საგანზე «კარგათ» ლაპარაკობს და რიგინათ ჰსჯის, და ამ მხრით არ შეგვიძლია არა ვსთქვათ, რომ უფ. გ. წერეთლის ლაპარაკი ტყუილის ქვეანშირი-

სა და იმის მებატონეებისა და მუდგელის თაობაზე სწორეთ არ მოგვეწონა. ყოველი კაცი და განსაკუთრებით მწერალი თავის თანაგრძობასა და ანტიპათიას რომლისამე საქმისა და ქერძო პირისადმი, რასაკვირველია, პირ-და-პირ უნდა გამოთქვამდეს. მაგრამ ხან-და-ხან ამგვარი აშკარათ აზრის გამოთქმა, ამგვარი პირში თანაგრძობის განცხადება, როგორც «ამ დროის ვითარებაში» გამოხატული ტყუილის მყიდველია, მართალი უნდა ვითხრათ, ბევრისათვის სათაკლოდ უნდა დარჩეს, ბევრს არ მოეწონება და უკუდ განზრახვად ეჩვენება. უფ. გ. წერეთლის სიტყვით გამოდის; თითქო ტყუილის ქვეანშირი მართლაც ესლანდელ იმის მტრედელს აღმოეჩინოს და დაეფასებინოს. იმედა, ამას არც თვითონ ახლანდელი იმის პატრონი იტყვის. აშას გარდა ჩვენ რაღაც უსიამოვნოთ გვეჩივრება ყურში ამგვარი სიტყვები ამ ახალგაზდა ტყუილის მამულის მყიდველზე: მე მონაობა არ მიყვარსო», «ამანართან ყმაწვილურის მოქცევით, უჭირებენ ტყუილის მებატონეები იმ ახალგაზდა კაცს საქმეზე», «ახალგაზდა მართლაც შეუდგა პატიოსნათ თავის პირობის ასრულებას» და ს. და ს. ჩვენ თითქმის დარწმუნებული ვართ, რომ ყველაფერი, რასაც უფ. გ. წერეთელი ამბობს, მარ-

თალია. მაგრამ მაინც კიდევ ვიმეორებთ, რომ ამგვარი პირში ლაპარაკი ცუდს გრძობას და აზრს დაბადებს მკითხველის გონებაში. ამ ეკლიან მზარეს გარდა, გ. წერეთლის ფელტონი თითქმის ყველაფერში კარგი და უნაკლებო ფელტონია. არ შეიძლება სიამოვნებით არ დაეთანხმოს კაცი იმის აზრებს ბანკზე და განსაკუთრებით ჩვენი ახალგაზდა ქალების ახლოს მიმართულებებზე. განსაკუთრებით სასიამოვნო ჩვენთვის ის იყო, რომ ჩვენ ახალ-თაობის ახალს მიმართულებებზე გ. წერეთელს თითქმის ისე აზრები აქვს გამოთქმული, რომელიც ჩვენ გამოვსტყვით შარშან «დროების» მე-41 ნომერში, მხოლოდ უფრო ცრულათ და, შეიძლება ვსთქვათ, უფრო საფუძველიანათაც. ის ამტკიცებს, რომ სწავლა-მეცნიერების გარდა, რომლის წყაროც დასავლეთი ევროპაა, თვით სამხლენარ გარეთის ბუნებაც (ჰავა) აუცილებელათ მოითხოვს ჩვენი ახალ-თაობისაგან, რომ იქით მიიმართოს, და ეს ისეთი ქეშმარიტება, რომლის წინააღმდეგ სიტყვის თქმა არ შეიძლება. ჩვენი ესლანდელი ლიტერატურა არაფერაში არა გრძობს ისეთს ნაკლებეანებას, როგორც კრიტიკაში. რა გვარი მწერალიც ვნებავთ, მონაშავთ ჩვენში: მოთხრობისა და

ამას არ ვამბობ: მე ვამბობ მხოლოდ, რომ სიღარიბიდან გამოსული, სიღარიბეში გამოჯანგულია, როგორც ჩვენში იტყვიან, ათას წილათ უფრო საიმედო და სასარგებლო იქნება ხალხისათვის, ვიდრე დარღმული და განცხრომაში მყოფი დედამისი შვილები.

თუ ეს ასეა, თუ ქუთაისის სემინარია განათლების სხვის მოფენს იმ ხალხში, რომელსაც ყველაზე უფრო ეჭირება განათლება, თუ სემინარიაში ნამდვილ ხალხოსურ სული და მიმართულება იქნება, ცხადი საქმეა, რომ ყოველი ქართველი გულითა და სულით უნდა ნატრულდებოდეს, რომ ეს პატივცემული იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელისაგან დიწვებული საქმე რაც შეიძლება მალე მოვიდეს სისრულეში; ყოველი ქართველი და განსაკუთრებით ქუთაისის გუბერნიის სამღვდლოება, რომელსაც ყველაზე უფრო ახლა შეეხება ეს საქმე, უნდა სკდობდებოდეს, რომ ქუთაისში სასულიერო სემინარიის გახსნას, შეძლების დავარათ, ხელი მოუმართოს...

ბ. მ.

დამწეული სიღარიბის უეზდის მცხოვრებლების სასარგებლოდ, რედაქციაში, უფ. იაგ. ზუბალოვის საშუალებით, მოვიდა დღეითი-დამ სამი თუ მან და ოთხი მანეთი; ეს ფულები შემდეგ პირებს შემოუწირა: ივ. იაგ. ზუბალოვს—10 მან., მ. მ. მ. —1 მ., ივ. ბონდაროვს—1 მ., ვაბ. კოლუბანსკის—1 მ., დიმი. ბერძენოვს—1 მ., ლეონიდი ზაგაბელს—1 მ., ანტონ კასინსკის—1 მ., ალ. ოსიპოვს—1 მ., ნიკ. პოტაპოვს—1 მ., ალ. კუმსიევს—1 მ., ვლად ოსიპოვს—60 კაპ., ივ. ფარესოვს—50 კაპ., სიმ. ალიხანოვს—1 მ., ივ. ტერ-ტეროვს—3 მ., მიხ. ტერ-ტეროვს—2 მ., იოს. ალაფერდოვს—1 მ., სტ. ვეგიკოს—50 კაპ. ვაბ. აპრიამოვს—1 მ., არტემ მარტირუხოვს—1 მ., ჯემშერ გაგიძეს—1 მ., დიმი. გელაძეს—40 კაპ., სიმ. გულაძეს—50-კ. ყაზარ სარქისოვს—40 კ., ანტ. ალიხანოვს—40 კ., პეტ. ბურდულუს—30 კ., ივ. ქავთარაძეს—40 კ., ავეტ. სომხიევს—1 მ.; ამას გარდა კიდევ ამ კვირაში შემოვიდა ბ. კსაგან—1 მ. სულ დ რ ა ე ბ ა ს რ ე დ ა ქ ც ი ა შ ი შ ე მ ო ვ ი დ ა ო ც დ ა ა თ ი თ უ მ ა ნ ი, შ ვ ი დ ი მ ა ნ ე თ ი და ო რ ი ა ბ ა ზ ი (307 მან. 40 კაპ.)

რომანების მწერლები, მოღვაწეები და პოეტები, დრამატურგები და უბრალო სცენების მწერლები და სხვა ყოველგვარი მწერლები არიან; მაგრამ კრიტიკოსი კი, რიგობიანი კრიტიკოსი ჯერ-ჯერობით არცერთი არ მოიპოვება, არაფერ არ გამოჩენილა. ეს მოვლენა ძრიელ სამწუხარო მოვლენაა მით უფრო, რომ ჩვენს ლიტერატურას ესა, მგონი, ისე არაფერი და არაფერ არ ეჭირება, როგორც ხეობიანი კრიტიკოსი. როგორც მეფე რისხარდი ჰყვირია, გაჭირების დროს: «ცხენი! ცხენი! ნახე ვარ სამეფოს მივცემ, ვინც ერთს ცხენს მიმოწინოს!» ისე სრულს საფუძვლით ჩვენც შეგვიძლია დავიყვიროთ: «კრიტიკოსი! კრიტიკოსი! ნახე ვარ მწერლებს მივცემ, ვინც ერთს კარგს კრიტიკოსს გვიპოვის!»

ამ ჩვენი კრიტიკოსი სიღარიბეში, ჩვენ ყველაზე უფრო მომეტებული იმედი გვქონდა და კიდევ ვაგაქს უფალს ნ. სკანდელზე, და გარემოება რომ ნებას ვაძლევდეს, ჩვენ შეგვეძლო მოგვეყვანა რამდენიმე სტატია უფ. სკანდელისა, რომელნიც ამტკიცებდნენ, რომ ესლანდელს ჩვენს მწერლებში ეს «კრიტიკოსის» სახელი როგორც არის ყველაზე უფრო კიდევ იმას მიეწერება.

ამ აზრით შეუდგეთ ჩვენ უკანასკნელ «კრებულში» იმის «კრიტიკული მიმოხილვის» კითხვას. მაგრამ, სამწუხაროთ, ამ შემთხვე-

ჩვენ შევიტყუეთ, რომ ახალციხის საქალაქო უფასო სკოლა, რომელიც ანა მუსხელიშვილის თაობით გაიმართა, ძალიან კარგათ მიდის. ამბობენ, რომ ამჟამად სამოც ქალამის სწავლობს ამ სკოლაში.

ამას წინათ სწერდნენ, რომ სურამის ქედზე რკინის გზა პირველ მარტიდამ უნდა გაიხსნას; მერე გავარდა ხმა, რომ რადგან პირველ მარტს ვერ მოასწრეს, პირველს აპირილი ისეთი დღეა, როდესაც მოტყუება არაფერს ცოდვით არ ჩაეთვლება; ამისგან ვხვალა ამბობენ, რომ ეს გზა ამ აპირილის განმეღობაში დამზადდება...

ვაზ. «კავკასის» კორრესპონდენტი იწერებდა ცხინვალში, რომ რამდენიმე წლის წინათ აქაურმა სომხებმა, შეძლების და გვართ, ფულები გამოიღეს და ამ ფულების სარგებლით ჩვენს სოფელში სკოლა გახსნეს, რომელშიც ამჟამად 54 შაგირდი არის (მომეტებული ნაწილი სომხები). კორრესპონდენტი იწერება, რომ სწავლა ჯერ-ჯერობით სკოლაში ძალიან სუსტათ მიდის. შაგირდებს ასწავლიან: რუსულს, სომხურს, ქართულს წერა-კითხვას, სამღვთო წერილს და არითმეტიკას.

«თფილისის მოამბეში» იწერებინან, რომ სოფ. ბერძენოვში (ქართლში), შარშანდელი გვალვის გამოისობით, წყაროები დამშრალა, ასე რომ მცხოვრებლებს ათი ვერსის სიშორიდან მოაქეთ თურმე წყალი და საქონელიც იქ მიჰყავთ წყლისათვის. ამ უწყლოობის გამო საქონელს ძირი გასქენია და 150 რქიანი პირუტყვი და 30 ცხენი დახოცილა. ეს კიდევ არაფერი, მაგრამ უბედურება ის არის, რომ ეს ძირი თვითონ მცხოვრებლებსაც გადასდებიან და 22 კაცი მოუკლავს. ნეტავი ცოდვით, ამოუჩნდა ამ სოფელს ვინმე მშველელი, თუ არა?!

იმერეთიდან, სხვათაშორის, გვწერენ, რომ წრეულს იმერეთში მარტის თვეში თითქმის ზამთარი არ გვიტყდება; მარტში კი მოგვანდა ზამთრის თვეები, რადგანაც ექვსი მარტიდამ დაიწყო დიდი ქარიშხალი, რომლის

ვაში ჩვენი მოლოდინი თითქმის სრულიად გამტყუნებული შეიქნა. მოკლეთ ვიტყვი, უფ. ნ. სკანდელის კრიტიკული სტატია—«ჩვენი მწერლობა»—ჩვენ, ზოგიერთ კერძო აზრებს გარდა, თავიდან ბოლომდე გვეუცხოვა. გვეუცხოვა, პირველათ, ის კილო, რომლითაც უფ. სკანდელი მთარგმნელ ქალებზე ლაპარაკობს, გვეუცხოვა იმის სჯათით თარგმანებისა ზოგიერთს მოთხრობებზე, გვეუცხოვა იმის ლაპარაკი ან. ფურცელად შედგენილი სხვა რამ გვეუცხოვა, რომელზედაც ქვევით ვიტყვი.

როგორც უფ. მ. პეტრიძის სტატიაში მეცნიერებაზე მსჯელობას ადგილი არ უნდა ჰქონოდა, ისევე წვენი აზრით, ამ უფ. ნ. სკანდელის სტატიაში არ უნდა ჰქონოდა ადგილი ამ სიტყვებს:

«ის ფულეები, რომელსაც ჩვენებური ქალები ხსოვდნენ ფაქტობრივად, ხელთმომხმობი და ახასიათებენ ტანსაცმელში და ხერხეში ფანტეკს, იპათ (ქ. ი. მთარგმნელ ქალებს) შეუწირავთ საზოგადო საქმიანობის, და ვინ იცის, რამდენ უმჯობესი იქნება მოკვლეობის ისინი იმ აზრით, რომ რამდენიმე მსკითხვით მოახარყნათ და ამ რიგით თითო-ორჯად მსკითხვით შეკრებილი ფულეთ დაუბეჭდნათ თავისთა ხელაქი?»

ამას გარდა სტატიის შესავალში გრძელი მასალათია გაბმული მთარგმნელ ქალების «გულ-კეთილობაზე», «მსხვერპლზე» და სხვა

მიზეზით თითქმის კაცი კარში ვერ გამოდიოდა. ამ მატის ექსპლად გამოვიდა ზოგიერთი ხეივანი (მაგალითად, ტყემალი), მაგრამ სიტყვის ზიანი კი არა მიუტია რა. მარტის ოციდან დადგა მშვენიერი დღეები, მხოლოდ ხან და ხან მოდის წვიმა, რომელიც, როგორც კარგ ზაფხულს, ეგრეთვე კარგს მოსავალს გვიქაღის.»

«დროების» კორრესპონდენცია

ზუგდიდში, მარტის 28-სა *).

«დროების» მეათე ნომერში მე შემხვდა რამდენიმე სტრიქონი შესახებ ზუგდიდის ქალების სკოლისა. დიდის ინტერესით დავიწყე კითხვა ამ კორრესპონდენციისა იმ იმედით, რომ იქ ვიპოვიდი სხვა და სხვა სასარგებლო განმარტებას, მაგრამ, საუბედუროთ, ჩემი მოლოდინი არ ამისრულდა.

უ. ჩიკოძე სწერს: «ორ-კლასიანის სკოლის მასწავლებელმა გამოითხოვა ნება ქალების სასწავლებლის გახსნისა. ახლავ დაწყებინა ერთი ოთახის მომარტება ოლ-კლასიან სასწავლებელთან. სახლი ამ დღეებში მზათ იქნება, მაგრამ ჯერ არც მასწავლებლები სჩანან და არც მათი მასწავლებლები და ფულის ხსენება, ხომ სულ არ არის. ამ შემთხვევაში, გვანებ, ზუგდიდით და ოზურგეთი ერთიანად მდგომარეობაში არიან» და სხვანი.

მივიკრს, უ. ჩიკოძე ასე დაუდერათ რათა სწერს საქვეყნოთა, როდესაც თვით მას წაუკითხავ ჩემი პროექტი ჩემგანვე გადაცემული უეზდის სამმართველოში რუსულს და ქართულს ენაზედ საზოგადო გამოსაცხადებლათა. იქა სწერია: «ქალებს შეუძლიანთ იარონ სასწავლებელში სადილს უკანა, როდესაც სასწავლებელი სრულიად თავისუფალია». მაშა სადამე, უ. ჩიკოძე, ქალებისთვის მოუმარტებიათ ოთახი, თუ ვაქებისთვის? მართალია, ოთახი მოუმარტეთ, მაგრამ იმისთვის, რომ აქ აპირებენ მესამე კლასის გახსნას. ამასთანავე მასწავლებლებს საიდგან მოვლის უ. ჩიკოძე: მოსკოვიდან, თუ პარიჯიდან? რა-იცა კი შეეხება ჩვენი სასწავლებლის მასწავლებლებსა, თითონ იმან იცის ჩვენი აზრი და მიდგომილობა, რომ ჩვენ ამისთანა ქვეყნის სასარგებლო საქმეს შრომას არ დავაკ-

*) გუგუჯაძეთ ამ ორს, ზუგდიდში მოსულს კორრესპონდენტს და იქვე გუგუჯაძე, რომ უფ. ჩიკოძე მასუსს გასცემს ამთ ვეკორაგებს. რე.

ამ გვარ საგნებზე. თუმცა უფ. ნ. სკანდელი ერთს ალგას ამბობს, რომ ამ ქალების შრომას ჩვენ ისე არ უნდა მოვეყროთ, როგორც ბავშვის პირველ ნაბიჯს» და ყმაწვილის «პირველი სიტყვის გამოთქმასა», მაგრამ მთელი იმის სტატიის კილოდამ სჩანს, რომ ის მართლა მალღ ფარდებდამ (СЪ ВЫСОТЫ ВЕЛИЧІЯ—როგორც რუსები ამბობენ) ელაპარაკება და ამხნევებს მთარგმნელ ქალებს და შრომაზე აქეზებს. ეს კილო ნამდვილ კრიტიკოსს არ შეეფერება...

რაცა შეეხება უფ. ნ. სკანდელის შემო-მოყვანილ სიტყვებს, ჩვენ ძალიან გვაკვირვებს ამგვარი სიტყვები, როგორც მსხვერპლი, გულ-კეთილობა და სახარებაში მოხსენებულ ქვრივთან შედარება! ნუ თუ უფ. სკანდელს ჰგონია, რომ რომელიმე კეთილი საქმის მომქმედი კაცი სხვერპლს სწირავს ვისმე? ნუ თუ იმის აზრით, მთარგმნელ ქალებს ბევრი ტანჯვა და შეწუხება უნდა გამოეწიათ იმის გამო, რომ, ხელთათმანების ყიდვის ნაცვლათ, ეს წიგნი უნდა დაეგეტათ! მე კი ვფიქრობდი, რომ თუ ქალები, ან სხვა ვინმე, ამისთანა საზოგადო საქმეს შეადგამია და, ახალი ხელთათმანების ყიდვის მაგიერათ, იმისთვის ხარჯავს ფულებს, მე მეგონა, ამას იმიტომ შეერება, რომ ეს საზოგადო საქმის სამახურ ი ამგვარ ადამიანს უფრო მომეტებული სი-

ლებთ. აგრეთვე რა რიგობიანი სწავლებელია, რომ პირველვე განხანზე სასწავლებელი ქალებით ავსებულყო? მე დიდად მოხარული ვარ, რომა გახსენით თუ არა, მაშინვე ექსი მოსწავლე ქალები შეგროვდნენ. ნათქვამია: «ცა და ქვეყანა დმერთსაც არ აუშენებია ერთ დღესა.» შემდეგ უფ. ჩიკოძე იწერება, ფული არსად არის; მაგრამ პროექტი თუ წაუკითხავს, იქა სწერია: თვითონ ეულმა მოსწავლე ქალმა თვეში ორი მანეთი უნდა გადახადოს სწავლისათვის და აგრეთვე იმედია, საზოგადოებაც სხვა და სხვა შეწყვეთ შემწეობას მისცემს ქალების სკოლასა.»

სამწუხაროა, რომ ზოგიერთები ამისთანა მძიმე საგანზე უბრალოთ დაიწყებენ ხოლმე წერას და ხან დაცინებასაც. ჩემის აზრით, უმჯობესია, რომ კაცი ან სრულებით განუძღვდეს, ან არა და, თუ ამბობს რასმე, ისეთი რამ სთქვას, ან სულს იამოს, ან გულსა. რალა უფ. ჩიკოძის გადაკრული ლაპარაკი უნდათ საწყალ მეგრელებსა, რომელთაც გულით და სულით სურთ შვილების განათლება, მაგრამ, სიღარიბის გამო, ვერ ახერხებენ ხოლმე. უმჯობესი იქნებოდა, უ. ჩიკოძეს ერჩია სამეგრელოს საზოგადოებისთვისა გახსენით, რომ შემწეობა მისცენ სასწავლებელსა და ქალები აღზარდონ. თუ კი იმედსა და სურვილს დაუკარგავთ, მაშინ გულითაც რომ უნდადეთ, აღარავინ შემოიკვიანს სასწავლებელში ქალსა. იმედია, ამისთანა შეცდომილობას უ. ჩიკოძე თითონვე გაასწორებს.

მ. დიდუბუაძე.

სამეგრელო და მ. მარტის 23-ს.

შენიშნა უფ. ა. ჩიკოძის კორრესპონდენციაზე ამ წლის «დროების» მე-7 ნომერში მე წაეკითხე უფ. ალ. ჩიკოძის კორრესპონდენცია ზუგდიდში, რომელშიც სხვათა შორის ეწერა, რომ ძველ დროში მარდი და ყოჩაღი ქურდი მიიღებდა საჩუქარს და ქებას თავის მებატონესაგან და მებატონე, რომელსაც ბევრი გამოცდილი ქურდი ჰყავდა, ძლიერ ჰყვარებია მთავარსა. არ შემძლია არ მოგახსენოთ, უფ. რედაქტორო, რომ ეს ცილის წამება ძველი დროისა: მგონი ისე არცერთს მხარეში არ ყოფილა ქურდობა დევნული.

მოგენტას და «სიტკობას» აძლევს, ვიდრე ახალი ხელთათმანების ყიდვა, ან ფაქტონის რახა-რახა! მე ასე მეგონა და ესლაც ამას დარწმუნებული ვარ. მაშ რა საქირო იყო ამანე ლაპარაკის ასე გავრძელება!

მაგრამ მთარგმნელ ქალებზე კიდევ ისე ცუდის აზრის არ არის უფ. ნ. სკანდელი როგორც იმათ თარგმანზე. «ამერიკელ ქალებს» გარდა, იმას თითქმის არცერთი წიგნი ნათარგმნი მოახრობა არ მოსწონს ეს ამბავი კიდევ უფრო გასაკვირველად მიგვიჩინა ჩვენ.

«პარიჯელი ბიჭის» თაობაზე, უფ. ნ. სკანდელი ჰკითხულობს:

«რა განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ნაწევრს ჩვენი საზოგადოებისათვის? რომელი მხრით აკეთილფუნს ჩვენი ზეთსკულის მოთხოვნილებს? ასწავლის ამას რასმე? ვინაგან ცხოვრებას და ადამიანის იკისებს? უკეთილმოთხოვნილსა, უღვიძებს დაკვირვებს, უსხსას გონებას!» ამ კითხვების პასუხად ჩვენ ერთ პატარა კითხვას მივცემთ უფ. სკანდელს და თუ იმზე გვიპასუხებს, მაშინ მთარგმნელ ქალებთან ჩვენც დავერთ ფარ-ხრამალს და გავტყუდებოთ რომ «პარიჯელი ბიჭის» გადმოთარგმნა მართლა შეცდომა ყოფილა. არა თუ ასეთი მართა ნაწევრეტი, რამოდენაც ვნებავთ, ისე დიდი წიგნი მიჩვენეთერთი, რომელსაც საზოგადოთ ან ადამიანის გონების გახსნა, ან

როგორც სამეგრელოში მთავრების დროსა- ამის დასამტკიცებლად, მოკლედ მოგითხრობ

დაიკარგებოდა თუ არა სადმე სოფელში პი- რუტყვი, ან ნიუგი, მაშინვე ადგილობრივი მფუფრე შეიპყრობდა ქურობაში შენიშ- ნულთ დაბალი წოდების პირთა, გაწვევდა

მკითხველი ნუ იფიქრებს, რომ ამ ჩემი სატყვებით მე მინდოდა მეკრელების ქურ- დობაში გამართლება;

გრაგულ ანკაყარაძე. ბ. ვაწია (სხვაჲს უკსდ.). ქართლელნი, მარტის დასაწყისს.

ქირების გაღვიძება, ან ფეკთილზობილება შეეძლოს! წინათვე დარწმუნებული ვარ, რომ ამისთანა წიგნის ის ვერ მიჩვენებს.

უფ. სკანდელი ამბობს, რომ უცხო ქვეყნ- ბის ლიტერატურაში ამ საგანზე ვიქტორ ჰიუგოს «პარიეტლები» უყვითესი რამე მოი- ძებნებოდა.

სიმინდი ხუთ მანათამდი იყო, მაგრამ ცხლა კი ფასმა ძალიან იკლო ასე, რომ თორმეტ აბაზათ შეიძლება კარდი პური იყიდოს

ამ კარგმა მოსავლის პირმა ძალიან გაა- გულაგა ხალხი: აქამდინ ერთს გლეხს კაცს ვერ ათქმევინებდი, რომ პური მაქვსო;

ბ. ჭალედი.

რუსეთი

სახალხო განათლების სამინისტრომ ამ მო- კლე ხანში თავის მოქმედების წლიური (1873 წლის) ანგარიში გამოასცა, რომელშიაც სხვა- თაშორის, გამოცხადებულია, რომ ამ უკა- ნასკნელ დროს რუსეთის სხვა და სხვა ერო- ბებმა ითხოვეს, რომ იმათ სოფლებში ვალ- დებულებითი სწავლა შემოვიღოთო

ამ წლის პირველს იანვრამდი მთელს რუ- სეთში 225 ქალაქის საზოგადო ბანკი იყო გახანილი, 15 საადგილ-მამული ბანკი, 54 ურთიერთის კრედიტის საზოგადოება და 40 კომმერციული ბანკი.

ხარკოვის გუბერნიის ერობამ ამასწინათ თავის ხარჯით ვაჭრების სამსწავლელო სემი- ნარია გახანა; მაგრამ, როგორც ახლა აღმო- ჩნდა, ამ სემინარიამ მაგდენი სარგებლობა ვერ მოუტანა ხალხის განათლებას,

ქრნია, თუმცა კი მუდამ ხედავს... და ეს ცო- ტაა! «ნათანელ როსსელზე» უფ. სკანდელი ამბობს, რომ ის ისეთი კაცი იყო, რომელ- საც, თავის მიზნის აღსრულებისათვის, თავის შეწირვა ენახებოდა, რომელსაც ვერ დაუფა- რავს, რომ სიცოცხლე უყუარს და არ ესმის, რომ ის სიკვდილით უფრო მომეტებულ სარ- გებლობას მოუტანს იმ საქმეს, რომლისთვი- საც იბრძოდა, ვიდრემ სიცოცხლითაო.

ბეგრი რომ არ გვაგერძელოთ უფ. სკან- დელის შეცდომაზე ლაპარაკი, მოვიყვანოთ «თარგმანიდამ» თვითონ როსელის სიტყვებს: «აღამიანი სსე, ყმაწვილი მოკვალს, სსე მსწრა- ფლად და ამისთანა სხვატო სიკვდილითა პატივ- სიკვდილი დაიგდასი — განს ამისთანა სიკვდი- ლი სხსატრელი არ არსი? დღესხსივ და ქვეყნის განმოსდგედაც რომ შევცდეს, ხემა სიკვდილი მისივ უფრო სხსსრეველო იქნება, ვიდრემ ხემა სიკვდილეს! ხემს სიკვდილესე არა ვსჩიავ...»

ბას ცხლა ისეთი სამსწავლელო სემინარიის გახსნა განუზრახავს, სადაც მოამზადდებენ სა- სოფლო სკოლებსათვის მასწავლებლებს.

პეტერბურში გაუმართათ დარბებისა- თვის ღამის გასათვეად ორი სახლი, სადაც ერთ შაურათ ყოცელ მუშას და უსახლ-კა- როს შეუძლია ჩიი დალიოს და ღამეც გაა- თიოს.

უცხო ქვეყნები

საფრანგეთი

ვერსალის მონარხისტების წყალობით რომ ბროლის კონსტიტუცია დამტკიცდა, ეს ცხლა თქვენც გეცოდინებათ, რასაკვირველია.

არუსიის კოროლის სიტყვა მგზავით დავა «სოფელელ დეპუტატებსა»; ვერსალის იმპე- რატორი ამბობს: «საფრანგეთი უფრო აღრე იქნება თავისუფალი, ვიდრე ჩვენ მოველო- დითო.» მართლაც რამდენიმე დღის შემდეგ, ოფიციალურ გზითში წაიკითხეთ თამ «უ- კანასკნელი მილიტარი და სრულიად ჩაბარდება პრუსიას 5 სექტემბერს და 21 ოქტომბრის დღე და დასტოვოს მტერმა ჩემი სამშობლოო.»

ამ ალტაცების მიხეზში მომეტებულად ის არის, რომ როდესაც პრუსიელები გველენ საფრანგეთიდგან, იძლიდნენ ვალატას ვა- და გასრული ექნება და უნდა წაბანდნენ ვისუფლებო! რასაც შენ მომიტან, უფრო მე- რად მიმანხია, ვიდრემ ის, რასაც წაბანთიქ...»

მართალია, ამ უკანასკნელი სიტყვების შემდეგ, როსსელი ამბობს, რომ «მე მინც სი- ცოცხლე და სიყვარული მიხდაო, მაგრამ აქე- დამ განა იმ ჰაზრის გამოყენა შეიძლება, რომ ის სიკვილის მხთალათ დახვდა, რომ იმასენანე- ბოდა საზოგადო საქმისათვის თავის შეწირვა?

შესანიშნაია, რომ «ქულ-ტარროში» უფ. სკანდელს მარტო ის ალაგი მოსწონს, სა- დაც საფრანგეთის ერთი პროვინციადლოფი სა- ზოგადოება არის აწერილი თავის გარყენი- ლობით, უთავ-ბოლო და მონური ცხოვრე- ბით და საზოგადოთ იმ წყობილობით, რო- მელიც ნეტარ-ხანებუელი ნაპოლეონის დროს მეუობდა საფრანგეთში.

სკანდელს მარტო ის ალაგი მოსწონს, სა- დაც საფრანგეთის ერთი პროვინციადლოფი სა- ზოგადოება არის აწერილი თავის გარყენი- ლობით, უთავ-ბოლო და მონური ცხოვრე- ბით და საზოგადოთ იმ წყობილობით, რო- მელიც ნეტარ-ხანებუელი ნაპოლეონის დროს მეუობდა საფრანგეთში.

თავისთვის, ხალხს ძალიან დიდი პრეტენ- ცია რომელიც ლიტერატურასაც, რომ შემდეგი კენ- ქის ყრა წმინდა რესპუბლიკურ დეპუტატებს გამოგზავნის ნაც, კრებაში, რომ ისინი ბეგრს სასარგებლო და სახელოვან გადაწყვეტილე- ბას მიიღებენ.

21 სექტემბერი მარჯვენა მხრისთვის სამა- რეში ჩასვლის ეჭვი უნდა იქნეს; იმ დლი- დან, მათ თამამად შეუქმიან დარწმუნდნენ, რომ თავის დაკონკოლ პრინციპს ევლარ წარ- მოსთქვამენ პალატაში და სამუდამოთ დაე- კარგებათ ყოველი მნიშვნელობა ამ შიშის გამოთქმას ცხლა, რასაკვირველია, ისინი აშკა- რათ ვერ ჰბედავენ. მაგრამ მათი ქურნალების სტატეგიაში კი მოჩანს ეს აზრი.

შესანიშნაია სტატია იყო დაბეჭდილი, ამა- ვე აზრით, «კორსერში» — აღსესტისა, რო- მელსაც საზოგადოება რამდენსამე დღეს მო- უთმევნოდა მოვლოდა. აღსესტის საუკეთესო პარიეტელი ქურნალისტია, და მისი პარიეტელი წიგნებისა გამო უფრო აქეს გავლენა გა- ზეთს «კორსერსა.» აუტო- რი მოგონებს 48 წლის რევილუციის და ამბობს: «ხალხს როდესაც სჭირებია ბრძოლა, ის მარადია თავ-განწირული ყოფილა თავი- სუფლების დასაცველად; მას ესმის სამართ- ლიანობის გრძობა. სიამაყე თავისუფალი კა- ცისა!» უკანასკნელად, აღსესტის ამ ნაირ რჩევას აძლევს მეცნეებს მომავალი გამორ- ჩევისათვის: «ვინც მოვიდეს შენთან და გითხვას, რომ ის ძველი ზნეობის, გონი- რების წარმომადგენელია — უპასუხე: «განედი ჩემგან! გიცნობ, შენ არის უკრავი ხარ და ხელახლავე ჩემი დამონება გასურს!» ვინც სარ- წმუნების სახელით გთხოვოს ამორჩევა, უპასუხე ვერცთვე: «განედი! შენ ცბიერების და უსრდელობის წარმომადგენელი ხარ!» ვინც წესურების დამცველი ეარო, გითხვას, უპა-

ჩვენის ჰაზრით, ქართველ ქალების «თარ- გმნებში», როგორც სასარგებლო და თან საამო საკითხავ წიგნში, ყველაზე უფ- რო სუსტი «ამერიკული ქალებისა». მაგ- რამ სკანდელს ის ყველაზე უფრო მოსწონს. ახარებულა!..

ამ «თარგმანზე» ლაპარაკი ისეთი გძელი შეგვექნა, რომ უფ. სკანდელის სტატის მეორე ნაწილზე იძულებული ვართ, მხო- ლოდ რამდენიმე სიტყვა ვსთქვათ.

უნდა გავტყდეთ, რომ უფ. სკანდელმა მართლა გამოსჭრა ყელი უფ. ან. ფურცე- ლაძეს იმ დანითა, რომელიც ჩემი მწერ- ლების სასაფლაოზე დამარხულია. მაგრამ, მე რომ უფ. სკანდელის ალაგს ვყოფილყუავე, სწორე უნდა გითხრაოთ, ან. ფურცელაძეს ხელს არ ვახლებდი, იმიტომ რომ ის ისეთი თვისების კაცია, რომელიც ლიტერატურაში დიდი ხანია ყელგამოჭრილია, მაგრამ ეს ყე- ლის გამოჭრა იმას, როგორც პირ-მო- ხეულ დედაკაცს, არაფრათ არ მიანჩია....

მინდოდა მეუქვა კიდევ ორიოდ სიტყვა ამ «ქრებულში» დაბეჭდილ ლექსებზე, მაგ- რამ ერთის მხრით მაინცა და მაინც ისეთი არაფერი არ არის, რომ მართლა და ღირ- დეს ლაპარაკი და მეორეს მხრით, ეს სტატია უიმისოთაც ერთობ გავრძელდა.

